

Jiří Suk

**Politika
jako
absurdní drama**

Václav Havel

v letech 1975-1989

Nakladatelství Paseka

Svobodné Evropy. Předjímal, že v blízké budoucnosti se rozhodne mezi dvěma osobnostmi – Dubčekem a Havlem; reformní komunisté mají svou představu o přechodu k demokracii; prezidenta Husáka, nejvyššího představitele normalizační diktatury odsouzené dříve či později k zániku, musí podle nich nahradit osobnost, která symbolizuje jedinečný pokus o konvergenci socialismu a demokracie – Alexander Dubček. Přesvědčili jsme se již, že v telefonickém rozhovoru s Havlem, který se za účasti Ivana Medka odehrál v červenci 1988, vyslovil Tigríd názor, že horizontem obnovy by neměly být ideály reformního komunismu z roku 1968, nýbrž osvědčené liberálnědemokratické hodnoty první republiky. Kdo uvažoval takto vyhraněně, hledal politickou osobnost, která ztělesní ducha předmnichovské parlamentní demokracie. Proti Dubčekovi pak nemohl postavit nikoho jiného než Havla. Veřejně mu vytkl, že dělá chybu, když se mu nechce do politiky. Československá redakce (objektivního) Rádia Svobodná Evropa vyřkla Tigrídovými ústy své (subjektivní) přesvědčení.

Petice Několik vět – pokus o celonárodní referendum

„Několik vět vzniklo na základě jakési, řekl bych, společenské objednávky a kolektivní vůle. (...) Podstatné je, jestli ten textík vyjadřuje jakousi dobově aktuální vůli společnosti, nebo je plácnutím do vody. (...) A tenhle textík, zdá se, plácnutím do vody nebyl.⁵⁷²

Havel tvrdil, že politikem nebude, nicméně nemohl a nechtěl se spokojit s rolí pouhého mediátora a komentátora. Naděje na změnu, která se vznášela ve vzduchu, jakmile za ním zapadla vrata pankrácké věznice, volala po novém činu. Musel něco podniknout, protože to bylo v logice jeho veřejného angažmá proti entropickému režimu od roku 1975. Dělal politiku. Realisticky se rozhodl, že využije sociální kapitál akumulovaný v čase jeho posledního věznění. Blízcí přátelé z disentu a šedé zóny vytvořili „studijní skupinu“ a zkoumali obsah mnoha dopisů vyjadřujících Havlovi solidaritu. Z diskusí v menších divadlech, v nichž byl považován za světového dramatika a srdečně vítán jako ztělesněná naděje, z porad v oblíbené restauraci Paroplavba či u něj doma vyplynulo (kolektivní) rozhodnutí, co podniknout dál.⁵⁷³ V této chvíli se výrazně oddělil od dosavadních vazeb s politickými skupinami – Hnutím za občanskou svobodu, Demokratickou iniciativou, Obrodou a dalšími a vytvářel kolem sebe nový neformální mocenský „orgán“ s vazbami na disent a do šedé zóny.

Jeho ambicí bylo přivést co nejvíce lidí k aktivnímu občanství; rozšířit šedou zónu tak, aby přerostla v novou kvalitu – nepominutelnou občanskou sílu, kterou diktatura nebude moci potlačit ani ignorovat. Zřejmě uvažoval

572 GEROVÁ, *Vyhrabávačky*, přiložené CD, track č. 3.

573 Tamtéž.

takto: politický program (natož členství v nezávislých politických klubech) nejsou lidé ochotni sdílet, jak ukázal omezený ohlas na aktivity Demokratické iniciativy a Hnutí za občanskou svobodu. Jsou ochotni ztotožnit se s několika konkrétními, jasně formulovanými požadavky odpovídajícími jejich touze po svobodě a změnách. Havel chtěl koncentrovat a umocnit energii, která se projevila v podpisových akcích po Palachově týdnu. Primárně to byly akce za jeho osvobození, ale nyní šlo o to, aby se všichni posunuli o krok dál: „...už nemělo jít o pouhý sebeobraný reflex společnosti proti konkrétnímu bezpráví, ale o jakousi všem přijatelnou elementární artikulaci politického mínění společnosti“.⁵⁷⁴ Nový „orgán“ měl procitnůvší občany vést a zastupovat.

Pečlivě a do nejmenších detailů promyslel informační strategii, podle níž měla být petice *Několik vět* vyhlášena, komentována a šířena. Neměla to být jednorázová akce, nýbrž „permanentní a masová věc“. Názvem se petice hlásila k Vaculíkovu manifestu Dva tisíce slov, k němuž se v létě 1968 bleskově připojilo kolem 120 tisíc lidí. A Havel si přál, aby *Několik vět* vyvolalo podobnou pozornost a zájem a stalo se neformálním „národním referendem“ o směřování země k demokracii.⁵⁷⁵ Text petice postoupil telefonicky Ivanu Medkovi do Vídně včetně velmi podrobných instrukcí, jak s ním mají zahraniční rádia naložit.⁵⁷⁶ Při této příležitosti si neodpustil uštěpačnou poznámku na adresu diktatury: disidenti jsou prý řízeni štvavými kapitalistickými vysílačkami, tato akce však dokazuje, že opak je pravdou – vysílačky jsou nástrojem disidentů. Za obzvláště důležité považoval, aby se v pravidelných relacích o *Několika větách* četla celé jména a povolání těch, kteří je podepíší. Seznam jmen pro prvních několik vysílání sestavil Havel sám – a sice tak, aby bylo zřejmá pestrá sociální a profesní skladba petentů: „...neustále kombinujeme zástupce různých složek společnosti, to znamená například: známí umělci, neznámí dělníci, disidenti různé orientace angažovaní v různých nezávislých iniciativách, lidé různých profesí, komunisté i katolíci, lidé zakázaní i povolení atd., to vše schválně smícháno do matoucí směsice“.⁵⁷⁷ Jednotlivé podpisy a podpisové archy měly být posílány na zveřejněné adresy – Václava Havla, Alexandra Vondry, Jiřího Křižana a Stanislava Devátého, kteří tvořili neformální petiční výbor. Havel a jeho spolupracovníci dokázali zajistit podporu čerstvě zvolené parlamentní sekce Solidarity v polském Sejmu a chystali se jednat o podpoře s maďarskou opozicí.

574 Vilém Prečan: „...vás lidé berou jako hlavní svobodný, nezávislý sdělovací prostředek“. Václav Havel a RSE v červenci 1989. JUNEK, Marek a kol.: *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951–2011*. Radioservis, Praha 2011, s. 225–226.

575 Tamtéž, s. 226.

576 ZÍDEK, Petr: „Námět, scénář a režie: Václav Havel“. *Lidové noviny*, 27. června 2009. http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A090627_000087_ln_noviny_sko

577 Prečan, „...vás lidé berou jako ...“, c. d., s. 230.

Rádio Svobodná Evropa zveřejnilo petici 29. června přesně podle Havlových organizačních instrukcí. Co bylo jejím obsahem? Konstatovalo se v ní, že situaci v zemi se začíná vyhocovat: společnost je v pohybu, diktatura se jakémukoli pohybu brání. Formující se „občanská veřejnost“ požaduje reformy a jde jí o systémové změny, nikoli o pouhou přestavbu starých pořádků. Země spěje k historické křižovatce a ti, kdo ji momentálně vedou, mají velkou odpovědnost za její další klidné demokratické směřování. Avšak místo aby zahájili dialog, rozhánějí pokojná občanská shromáždění, zdvořilé petice pokládají za nátlakové akce, odlišné politické názory označují za antisocialistické a nepřátelské, nedovolí veřejnosti mluvit do přípravy nových zákonů. Změny jsou nevyhnutelné a bylo by optimální, kdyby jim předcházela „vskutku svobodná a demokratická diskuse“. Aby mohla být zahájena, muselo by jí podle autora a signatářů petice předcházet splnění následujících požadavků: propuštění politických vězňů, neomezená svoboda shromažďování, konec kriminalizace nezávislých iniciativ, zrušení cenzury a uznání svobody slova, respektování oprávněných požadavků věřících, neodkladné řešení ekologických problémů za účasti odborné veřejnosti a svobodná diskuse o padesátých letech a událostech roku 1968.⁵⁷⁸

Je zřejmé, že organizátoři „neformálního referenda“ vybízeli občany, aby hlasovali pro konec komunistické diktatury. Mezi formou a obsahem nové protestní akce byl nápadný rozdíl, podobně jako u základního svolání Charty 77. Petiční *forma* je v zásadě zdvořilá a vstřícná, občané využívají svého ústavního práva a obrazejí se na odpovědné úřady, aby se zabývaly jejich přáními a požadavky. Necháávají na úřadech, jak s nimi naloží. *Obsahem* nové petice byl sice neformulovaný, ale mimo veškerou pochybnost zřetelný vzkaz diktatuře a jejím provozovatelům: váš čas končí, uděláte nejlépe, když se vzdáte násilných prostředků a sami dobrovolně zahájíte jednání o změnách, k nimž dříve nebo později stejně dojde.

Jak se dá předpokládat, příslušné úřady četly petici právě tímto způsobem. O přípravě podpisové akce se dozvěděly s předstihem a do rukou se jim dostaly i Havlovy podrobné organizační pokyny pro Svobodnou Evropu. Den před zveřejněním petice dostali všichni vedoucí tajemníci krajských a okresních výborů KSČ dálnopis obsahující úplné znění prohlášení a výzvu „k přijetí potřebných politických opatření ... k zamezení šíření výzvy a jejímu podepisování naší veřejností“. S textem měl být „ústně“ seznámen jen „nezbytný okruh funkcionářů“.⁵⁷⁹ Níže postavení členové strany měli dostat jen komentář k jednotlivým bodům petice, který vypracovalo

578 JUNEK, a kol.: *Svobodně!*, c. d., s. 233–234.

579 „Chronologie zániku komunistického režimu v Československu“, c. d., s. 74.

oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Diktatura si počínala stejně jako při opatřeních proti Chartě 77 – text nezveřejnila a nedala jej přečíst dokonce ani řadovým straníkům. Den po přečtení *Několika vět* v zahraničních rádiích vyšel v Rudém právu článek „Kdo seje vítr“.⁵⁸⁰ Konstatuje se v něm, že soudný člověk musí vědět, že nejde jen o „několik vět“; že není pochyb, že přijetí uvedených požadavků by vedlo k rozkladu společenského zřízení a posléze k „výprodeji socialismu“; že za novým útokem opět stojí několik desítek notorických nepřátel socialismu a rozvracečů veřejného pořádku z „charty“ a jejich odnoží“. K „peticemánii“ se přidali někteří známí umělci; otázkou ovšem zůstává, zda dobře vědí, čemu se propůjčili. Nepřátelskou akci nelze podcenit, ale neměla by být ani příliš přeceňována: „Ne. Tento záměr nevyjde. Trpělivost má své meze. Existuje poučné přísloví: ‚Kdo seje vítr, sklídí bouři.‘ Je na čase, aby si každý, kdo se pokouší hrát s ohněm, tuto pravdu uvědomil.“ Jak vidno režim použil navlas stejné rétorické schéma jako v „Rozvratnících a samozvancích“ v roce 1977.

Den nato publikovalo Rudé právo článek „Co mají za lubem?“⁵⁸¹ v němž v obvyklé režii – prostřednictvím řídkých citací propojených s jednoznačnými komentáři – představilo petiční požadavky. Hlavní zpravodajský trumf vynesla diktatura 22. července, kdy zveřejnila článek „Scénář a režie Několika vět. Co odhalil dopis z Mnichova“.⁵⁸² Marie Boudová a Jaroslav Kojzar v něm na Havlových instrukcích pro Rádio Svobodná Evropa (jednu stranu autentického Havlova strojopisu otisklo Rudé právo jako důkaz) demonstrovali, že primárně jde o špinavou spikleneckou hru reakčních sil doma a venku, sehranou za zády celé společnosti i naivních signatářů petice.

Stejně jako u základního prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 organizovala diktatura „masový odpor“ i proti *Několika větám*. Do 14. července dorazilo na ÚV KSČ přes sedm tisíc stanovisek ostře odsuzujících „pamflet Několik vět a činnost protisocialistických sil a nelegálních struktur“.⁵⁸³ K datu další shrnující zprávy – 11. srpna – se počet zdvojnásobil. Podatelna na ÚV přebírala denně zhruba pět set rezolucí vyjadřujících plnou podporu politice komunistické strany a nastoupeného kursu „přestavby“. Nejistotu a rozkolisanost moci neukazuje její vnější, propagandistická tvář, která zůstala stejná, nýbrž slábnoucí vůle vypořádat se s protivníky represivní cestou. Trestní stíhání začalo až s měsíčním zpožděním – 26. července. Obvinění organizátorů petice z pobuřování měla Státní bezpečnost připraveno 6. srpna, k jejich vzetí do vazby však nebyl vydán politický pokyn (od srpna do 10. listopadu byl vězněn pouze

580 *Rudé právo*, 30. června 1989, s. 2.

581 *Rudé právo*, 1. července 1989, s. 2.

582 *Rudé právo*, 22. července 1989, s. 3.

583 „Chronologie zániku komunistického režimu 1985–1990“, c. d., s. 76.

podmínečně odsouzený Vondra). Při domovních prohlídkách byly zaba-
veny početné petiční archy. Vyšetřovací aparát se rozběhl jako obvykle,
v srpnu bylo vyslechnuto 91 signatářů jako svědků, avšak Havel mezi
nimi nefiguroval, nekonala se u něj domovní prohlídka. Státní bezpečnost
nechala klíčovou personu celé akce na pokoji! Avšak ani další vyšetřování
již nevedlo k citelným sankcím, jen k ojedinělým výhrůžkám a kárným
opatřením v zaměstnání. Na počátku listopadu dokonce oznámila ge-
nerální prokuratura Státní bezpečnosti, že soudy odmítají kvalifikovat
přípravu petice jako trestný čin pobuřování.⁵⁸⁴

* * *

Organizátoři *Několika vět* měli plné ruce práce s přijímáním, vyhodnocováním
a zveřejňováním podpisů. Týdně jich poštou i jinými cestami přicházelo kolem
dvou tisíc. Havla a jeho druhy tato práce zcela pohltila. Musel si striktně orga-
nizovat čas, den za dnem, hodinu po hodině. Dostat se k Havlovi znamenalo
objednat se prostřednictvím jeho osobního tajemníka Vladimíra Hanzela
a zaujmout místo v pořadníku. V říjnu 1989 se k němu mimo pořadí dostal sig-
natář Charty 77 z Chomutova (spolupracovník Státní bezpečnosti).⁵⁸⁵ Požádal
Havla o dvě osobní fotografie pro článek do chomutovského samizdatového
periodika NOS. Hlavní organizátor *Několika vět* se zajímal o situaci signatá-
řů této petice na Chomutovsku a vyzval hosta k další návštěvě v listopadu.
Z jiné agenturní zprávy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem vyplývá, že již
od července měl v Chomutově spojku v osobě bývalého okresního prokurá-
tora Františka Konička, vyhozeného počátkem sedmdesátých let z justice
a vyloučeného z KSČ.⁵⁸⁶ Z obou zpráv se snad dá usuzovat, že při organizaci
velké petiční akce budoval Havel vlastní informační síť.

Jeho akční rádius již zahrnoval určité segmenty většinové společnos-
ti a také svět základních organizací KSČ. Nejrůznější lidé z mnoha koutů
republiky mu posílali poštou, nosili osobně či jinak doručovali své podpisy,
často doplněné o osobní vyznání. Úplně nové bylo i to, že řada organizací
KSČ adresovala své odsouzení *Několika vět* přímo jejich organizátorům.
Z dopisů vyplývalo, že stanovisko si objednalo mocenské centrum – před-
sednictvo ÚV KSČ – výše zmíněným dálnopisem. Divné na tom bylo, že se
řadoví komunisté obraceli přímo na „třídní nepřátele“, s nimiž přece nemá
smysl o čemkoli debatovat. Havel připouštěl, že by to mohl být „náznak

584 Zidek, „Námět, scénář a režie: Václav Havel“, s. 3.

585 Agenturní zpráva sestavená na základě hlášení agenta s krycím jménem „MNICH“ ze 17. října 1989. Krajská správa SNB – Správa Státní bezpečnosti, č. sv. 21604, č. j. OS-002852/2-05-89, karton 98 E. Archiv bezpečnostních složek ČR.

586 V tomto případě podala Státní bezpečnosti zprávu o tomto spojení třetí osoba, agent s krycím jménem „VACEK“, v tomtéž kartonu, č. sv. 24793, č. j. OS-00972/1-23-89.

jakéhosi dialogu“. Z dopisů, osobních kontaktů a ze svědectví vyplývalo, že v některých podnicích, institucích a organizacích se o *Několik vět* vedou vášnivé spory a že řada jedinců chápe svůj podpis jako životní existenciální rozhodnutí.

Vedení kulturních organizací a sdělovacích prostředků neví, jak se vypořádat s populárními herci, hudebníky a zpěváky, kteří petici podepsali – jak čelit nebývalé neposlušnosti. Přijímají nejrůznější opatření a sankce, které však k ničemu nejsou nebo působí kontraproduktivně. Diktatura očividně ztratila sílu srovnat všechny do latě jako lednu a únoru 1977. Havel si neodpustil ironický komentář k situaci v Československé televizi: ředitel Libor Batrla nařídil rozvázat pracovní poměr se všemi herci-sigmatáři, avšak záhy se ukázalo, že příprava většiny filmů, seriálů a zábavných pořadů by musela být přerušena nebo zastavena. „Tak to zase zrušili a novinářům nakázali, že mohou o nich psát, ale nesmějí jim dělat moc velkou propagandu.“ Na vlastní oči Havel pozoroval, jak (bez)mocný režim zapadá do potíží. Přesvědčil se, že jeho země se po dvaceti letech znovu ocitá na oné „historické křižovatce“.⁵⁸⁷ Ostrý vtíp byl organizátorům *Několika vět* vlastní, jak ukazuje jejich pohotová reakce na skurilní informaci v oficiálních médiích, že petici podepisují kriminálníci, alkoholici, morálně a psychicky narušení lidé.⁵⁸⁸ V prohlášení ze 14. srpna uvedli, že tři čtvrtiny signatářů tvoří dělníci, a dodali: „Kolik procent tvoří opilci, narkomani, pacienti psychiatrických léčeben a kriminální recidivisté, nevíme. Jediným důkazem jejich existence jsou články v Rudém právu...“⁵⁸⁹

V sobotu 22. července hlásila Svobodná Evropa, že *Několik vět* již podepsalo 10 tisíc občanů a zároveň že je podpořilo 169 poslanců polského Sejmu zvolených v červnových volbách na kandidátce hnutí Solidarita. Zprávy o celkovém počtu signatářů se pravidelně opakovaly, z dlouhé řady je možné vybrat několik údajů dokládajících úspěšnost Havlovy mediální strategie: 8. srpna – 15 tisíc; 28. srpna – 20 tisíc, 12. září – 25 tisíc, 30. září – 30 tisíc, 28. října – 35 tisíc. Poslední údaj ve Svobodné Evropě zaznamenal stav k 10. listopadu – 38 250 signatářů.⁵⁹⁰ Akce, připravená a koordinovaná Václavem Havlem, byla úspěšná. Přesto se mnohým odpůrcům diktatury začala jevit jako málo razantní. Demonstrace k 21. výročí srpnové invaze, svolaná na 21. srpna 1989, ukázala, že tato příliš klidná a rozptýlená síla s režimem nepohne. Co se bude dít dál? Jsou signatáři všech petic ochotni spojit se a udělat pro změnu poměrů ještě něco dalšího? Nemělo by se to po

587 Přepis rozhovoru s Václavem Havlem, vysílaného československou stanicí Rádía Svobodná Evropa 15. července 1989 (k vydání připravil Vilém Prečan). JUNEK a kol.: *Svobodně!*, c. d., s. 219–221.

588 PLACÁK, Fízl, c. d., s. 262–263.

589 Monitoring Radio Free Europe, Czechoslovak Broadcasting Department, politický blok č. 226 (15. srpna 1989). Československé dokumentační středisko, o. p. s., při Národním muzeu.

590 Viz tamtéž příslušné monitoringy československého vysílání Radía Svobodná Evropa.

nich vyžadovat? Nenastal čas k jinému, důkladnějšímu a systematictějšímu způsobu opoziční práce? Znepokojivé otázky byly podněcovány postupujícími převratnými událostmi v sousedních socialistických státech.

Poptávka po jiné opozici

Každodenní zpravodajství o rozpadání sovětského impéria vyvolávalo v zablokovaném Československu netrpělivost těch, kteří se nemohli dočkat většího průlomu do mocenského monolitu. Očekávali, že občanské nepokoje, podněcené událostmi Palachova týdne, vyvolají novou sérii demonstrací počínaje 21. srpnem 1989. Věci se však komplikovaly. O pouliční protesty jako způsob boje s diktaturou se v disentu vedly spory, na kterých je vidět konfliktní a křečovitě vznikání politické opozice. Všichni považovali za nesporné, že měnícího se klimatu ve střední a východní Evropě je třeba využít. Přeli se však o to *jak*. Nezávislé iniciativy vyzvaly na počátku července vlády satelitních států, které se v srpnu 1968 účastnily vojenské intervence, aby se od aktu násilí distancovaly. Taková výzva měla šanci na úspěch.

Nedávní disidenti, současní poslanci polského parlamentu z řad triumfující Solidarity Adam Michnik, Zbigniew Janas, Jan Lityński a další přijeli 21. července do Československa, kde se postupně setkali se zdejšími symboly odporu k diktatuře – kardinálem Tomáškem, Alexandrem Dubčekem a Václavem Havlem. Ha Hrádečku slíbili, že polský parlament odsoudí srpnovou invazi. Zanedlouho se to stalo: 11. srpna to učinil Senát obsazený poslanci ze Solidarity a 17. srpna se většinou hlasů připojil Sejm. Den nato maďarský premiér Miklós Németh uznal, že násilné zadušení pražského jara byla chyba, a o několik dnů později totéž odsoudil maďarský parlament. Vypadalo to, že podmínky k rozhodujícímu vystoupení proti československé diktatuře, kterou opustili dva dlouholetí spojenci, jsou opět o kus příznivější. S československými komunisty to však nepohnulo. Polské a maďarské stanovisko označili za hrubé vměšování do vnitřních záležitostí svrchovaného státu (na rozdíl od vpádu půlmilionové armády, který nadále označovali za „bratrskou pomoc“). Opozici vzkázali, že jsou na konfrontaci připraveni. Již 1. srpna svolali do Prahy shromáždění funkcionářského aktivu KSČ, příslušníků Lidových milicí a Sboru národní bezpečnosti. S hlavním projevem vystoupil šéf městského výboru KSČ v Praze a nejhlasitější zastávce tvrdé linie Miroslav Štěpán a řekl, že socialismus budou bránit policisté, milicionáři a v případě potřeby i vojáci.⁵⁹¹

Jak se blížil magnetický 21. srpen, houstla atmosféra, především v důsledku protichůdného zpravodajství režimních a opozičních médií. Objevily

591 „Ve prospěch posílení socialismu nebudeme litovat svých sil. Celoměstské shromáždění funkcionářů, příslušníků LM a SNB“. *Rudé právo*, 2. srpna 1989, s. 1–3.

o úmrtí jednoho z nich vyrůstala z nanejvýš rozjitřených emocí, ale také z hlubších vrstev národního vědomí.⁶⁴⁰

Od Několika vět k Občanskému fóru

„A zkusíme se teda dohodnout i na jakémsi týmu, řekněme pěti, deseti lidí, které by toto plénum pověřilo jednáním s předsedou vlády, odesláním a publicitou těch věcí a tak dále.“⁶⁴¹

Václav Havel se narychlo vrátil z Hrádečku do Prahy v sobotu 18. listopadu. Od nedělního rána k němu přicházeli četní přátelé a známí z nezávislých iniciativ a šedých zón. Dopoledne energicky rozhodl o tom, jakým způsobem český disent vstoupí do hry rozehrané vysokoškolskými studenty. V jeho bytě vznikl záměr založit Občanské fórum (OF) jako otevřené hnutí, které se stane mluvčím nespokojené veřejnosti. Název hnutí vymyslel Havel společně s novinářem z neoficiální Východoevropské informační agentury Janem Urbanem. Vladimír Hanzel, od září jeho osobní tajemník, začal obvolávat širší okruh známých z Havlova diáře zaplněného jmény. Zval je na zakládající schůzi OF do Činoherního klubu. Být v osm hodin večer připraven, programově i takticky; vtisknout jednání dominantního ducha – to byl klíč k úspěchu. Havel si počíнал jako zkušený organizátor řady opozičních akcí. Účelem pečlivé přípravy bylo postavit se společenskému neklidu do čela a dát mu směr.

V Činoherním klubu v pražské ulici Ve Smečkách, ústící do epicentra protestů – Václavského náměstí, se shromáždili především divadelníci, spisovatelé, umělci, novináři a zástupci nezávislých iniciativ. S očividnými rozpaky a nerevoluční zdrženlivostí zahájil jednání mluvčí Charty 77 Saša Vondra. Vyvolával zástupce iniciativ, studentského hnutí, občanské veřejnosti, herce, spisovatele, ústřední tajemníky Československé strany socialistické a Československé strany lidové i některé řadové členy KSČ, kteří za potlesku vystupovali na jeviště. Poté co se zcela zaplnilo, předal slovo Havlovi, který představil Občanské fórum a jeho aktuální cíl: „celospolečenský dialog“, který bude „veřejnou a svobodnou diskusí o budoucnosti této země.“⁶⁴² Připomněl, že dosavadní nezávislé iniciativy nereprezentují celou společnost. A jelikož na ulicích, v posluchárnách a na pracovištích vzniká hnutí zcela nové kvality, musí také vzniknout „jakési těleso nebo tělísko“, které je bude reprezentovat a „nabídne se“ mocným jako „operativní partner“ při hledání východisek

640 Myšlenka ustavení nového společenství na základě oběti patří americkému historikovi Jamesi Krapfiovi. Viz *Revolúcia s ľudskou tvárou. Politika, kultúra a spoločensvo v Československu po 17. novembri*. Z angličtiny přeložili Robert Hřebíček a James Krapfl. Kalligram, Bratislava 2009, s. 55–100.

641 *Občanské fórum, den první. Vznik OF v dokumentech a fotografiích* (edd. Ivana Koutská, Vojtěch Ripka, Pavel Žáček). Ústav pro studium totalitních režimů a Městská část Praha 1, Praha 2009, s. 59.

642 Tamtéž, s. 32.

dialog bude jistě možný.⁶⁴⁵ Této zprávě o jednání s představitelem komunistické diktatury předcházelo Kocábovo zřetelné ohrazení, že on a Horáček nejsou politikové, nýbrž umělci. Zcela to zapadalo do atmosféry vytvořené na začátku Vondrou a Havlem. *Tady a teď* patřilo intelektuálům s morálním kreditem a zkušeností z praxe občanských iniciativ. Politické hnutí, vznikající v malém pražském divadle, zakládali dramatici, dramaturgové, scenáristé, divadelní a filmoví herci, kameramani, spisovatelé, ekologové, teologové apod.

Občanské fórum se považovalo za mluvčího čtyřiceti tisíc signatářů *Několika vět*. Představilo se jako neformální společenství, které nemá pevné členství a zůstává otevřeno všem kriticky naladěným občanům požadující systémové společenské změny. S ohledem na jeho otevřenost definoval Havel mandát Občanského fóra (a tedy i svůj) jako „dočasný“, „prozatímní“, „improvizovaný“. Odpovídalo to celkové nejistotě (nikdo nevěděl, co se stane zítra; zda se nebude zatýkat či střílet), ale i Havlově představě, že jediným úkolem OF je dovést zemi ke svobodným volbám. Na závěr schůze se aklaací volil výbor OF, který měl reprezentovat toto shromáždění i občanskou veřejnost. Nešlo o nic menšího než o plnou legitimitu pro politická rozhodnutí v nejbližších hodinách a dnech. Také na to byli Havel s Vondrou připraveni: věděli, koho ve výboru chtějí, a dokázali to prosadit. Zdá se, že také věděli, koho nechtějí: do výboru se nedostali zástupci iniciativ, kteří se neshodli s Havlovým pojetím opozice – například Karel Štindl z Demokratické iniciativy a Petr Placák z Českých dětí, oba přítomní v Činoherním klubu. Určité problémy nastaly se studentským hnutím, které nebylo dostatečně reprezentováno, jelikož jeho grémium právě zasedalo na kolejkách Na Větrníku. Předznamenávalo to konflikty, které se mezi OF a stávkujícími studenty objeví v následujících dnech a týdnech. Havlovi se podařilo bez větších komplikací prosadit, co si předsevzal. Do prvního revolučního týdne vstupovalo právě založené OF s kardinálním úkolem – získat na svou stranu co nejvíce lidí, kteří se ve větší a větší síle projevovali v ulicích a na náměstích.

Masová veřejnost jako modalita historické změny

„Před letošním 21. srpnem jsem řekl, že ještě nenastal okamžik, kdy jde o vše a je třeba vložit do hry celé své srdce. Mám pocit, že takový okamžik nadešel dnes.“⁶⁴⁶

Již v sobotu a neděli 18. a 19. listopadu začala aktivní krystalizační jádra občanské veřejnosti okupovat veřejné prostory, především nejvíce exponovaná

645 *Občanské fórum, den první...*, c. d., s. 55.

646 Z projevu Václava Havla na Letenské pláni, 25. listopadu 1989. SUK, *Občanské fórum*, 2. díl: Dokumenty, c. d., s. 26.